FOCUS BVD/SBP - rapportage over internationale ontwikkelingen feiten en achtergronden die van belang kunnen zijn voor de binnenlandse veiligheid

Nr. A84/052 20 juli 1984

MOGELIJKE IMPLICATIE VAN DE -REHABILITATIE

Kort geleden bevestigde het Sovjetrussische ministerie van Buitenlandse Zaken geruchten dat de meer dan een kwart eeuw geleden in ongenade gevallen partijveteraan weer als CPSU-lid is toegelaten en daarmee in feite werd gerehabiliteerd.
Het eerherstel van deze al zo lang uitgediende stalinist is opzichzelf reeds ongebruikelijk, maar opmerkelijker nog is dat daaraan langs officiële weg althans internationale publiciteit is gegeven. Daarmee lijkt dit nieuwsfeit een betekenis te hebben gekregen, die het belang van de zaak zelf te boven gaat.

MOGELIJKE IMPLICATIE VAN DE -REHABILITATIE

Het bericht van begin juli dat voormalig Sovjetpremier en minister van Buitenlandse Zaken , die in 1957 onder partijleider uit de partij werd gezet, ter gelegenheid van zijn 94e verjaardag weer tot de partij is toegelaten, heeft hier en daar speculaties opgeroepen over de betekenis van deze gebeurtenis. Uiteraard vonden deze speculaties hun basis in de rol die als kompaan van Sovjetleider in het verleden heeft gespeeld. De globale strekking van de speculaties was dat hier sprake is van een signaal dat het Kremlin van zins is zich zowel internationaal als binnenslands harder op te stellen. Derhalve een signaal in de richting van het Westen en m.n. de Verenigde Staten dat er niet op compromissen gerekend hoeft te worden en een teken voor de Sovjetbevolking dat de disciplineringscampagne zal worden voortgezet.
De binnenlands-politieke motivatie lijkt wat ongegrond, want de toelatin van tot de partij was in ieder geval begin juli in de Sovjet-Unie nog niet openbaar gemaakt en dat is toch het minste wat had moeten gebeuren als aan deze zaak een dergelijke betekenis zou moeten worden gehecht. Voorzover bekend is "de zaak " internationaal in de openbaarheid gekomen doordat de persbureaus Reuter, Associated Press en UPI circulerende geruchten dienomtrent hebben geverifieerd bij het Sovjetrussische ministerie van Buitenlandse Zaken. Zelfs de mogelijk internationaal-politieke betekenis van deze zaak komt daarmee op losse schroeven te staan, want wat zou in dit verband meer voor de hand hebben gelegen dan dat de Sovjetrussische persbureaus zelf de kwestie zouden hebben geopenbaard. De tijd daarvoor was ruimschoots aanwezig,want heeft zijn verjaardag al in maart gevierd. Anderzijds kan de Sovjetleiding om taktische redenen ook juist opzettelijk voor deze omweg hebben gekozen.
In elk geval ligt het voor de hand dat de rehabilitatie (want daar gaat het om) van een omstreden en doodgezwegen figuur als aanleiding geeft tot de vraag wat de diepere betekenis daarvan wel mag zijn.

is per slot van rekening niet alleen een van de weinig overgebleven revolutionairen van het eerste uur (hij was in 1906 al aktief), maar vooral lange tijd een van de trouwste handlangers van . Op diens orders zorgde hij ervoor dat in het begin van de jaren twintig de oppositie in Rusland grondig werd uitgeschakeld en in 1925 al was hij volwaardig lid van het Politburo en hoofd van de Moskouse partijorganisatie. Ook daar verdiende hij zijn sporen door korte metten te maken met anti- -elementen. In 1930 werd hij benoemd tot voorzitter van de Raad van Volkscommissarissen (=premier) en in 1939 werd hij tevens BuZa-minister. In deze kwaliteit was hij betrokken bij de totstandkoming van het in augustus van dat jaar gesloten niet-aanvalsverdrag tussen de Sovjet-Unie en Nazi-Duitsland, dat algemeen bekendheid geniet als het - -pact.
Tot 1949 zou hij de functie van BuZa-minister bekleden,toen ook hij bij in ongenade viel omdat deze hem - zoals in de - memoires is gesteld - ervan verdacht een agent te zijn van het Amerikaanse imperialisme. In 1953 - na de dood van - keerde hij weer terug op Buitenlandse Zaken, maar kwam toen al vrij snel in conflict met omdat hij op vrijwel elk punt opponeerde tegen diens beleid. Hij verzette zich tegen diens destalinisatie-politiek, tegen de terugtrekking van de Sovjettroepen uit Oostenrijk, tegen een verzoening met en zelfs tegen 's landbouwbeleid. Een en ander resulteerde erin dat in 1957 al zijn partij- en staatsfuncties verloo en dat hij bij wijze van straf werd benoemd tot Ambassadeur in Mongolië (zelfs Nederland zou nog als standplaats zijn overwogen). Tijdens het 20e CPSU-congres van 1961 zou hij nog ernstig gecritiseerd worden voor de rol die hij had gespeeld in de zuiveringen onder en voor het feit dat hij zich verzet had tegen 's binnenlandse en buitenlandse beleid.
De indruk zou kunnen bestaan dat het bij de rehabilitatie van om een op zichzelf staand verschijnsel gaat. Dat lijkt niet het geval gelet op de vaststelling - zoals onlangs door Radio Liberty gedaan - dat alleen al in de vorige maand 's naam minstens drie maal in de Sovjetmedia is genoemd. Op 9 juni verscheen in Sovjetskaya Belorussiya een boekbespreking waarin o.m. de paranoïde kant van

's persoonlijkheid werd belicht en verwezen werd naar "de moeilijkheden en tragedies" van de Communistische Partij van Polen, die aan het eind van de jaren dertig op orders van werd gezuiverd tengevolge van "de valse beschuldiging dat haar leiding was geïnfiltreerd door vijandelijke agenten". Op 13 juni jl. kwam het blad Sovetsky Patriot met een artikel waarin de vroegere partijleider nu juist weer werd beschreven als een vriendelijk, wijs en begrijpend persoon. Een week later, op 10 juni, werd in Literaturnaya Gazeta een koele en onpartijdige beschrijving gegeven van de reacties van en op het nieuws dat de Verenigde Staten de eerste atoombom hadden ontwikkeld.

Het beeld wordt nog completer als in aanmerking wordt genomen dat voormalig partijleider de laatste tijd enige malen in de Sovjetmedia is genoemd op een andere manier dan tijdens het -regiem de gewoonte was. Als dat in die periode namelijk gebeurde, dan was het de gewoonte om dat in kleinerende bewoordingen te doen. Daarin lijkt sindsdien verandering te zijn gekomen. Het Sovjetrussisch theoretisch partijblad Kommunist van januari 1983 bevatte een artikel waarin op een feitelijke wijze ingegaan werd op de rol die heeft gespeeld in de Tweede Wereldoorlog en in april van dit jaar kwam Voprosii Istorii met een objectief artikel over als eerste partijsecretaris. Vermelding verdient voorts het feit dat zowel als in de Sovjetpers - anders dan vroeger en - niet zijn afgekraakt of doodgezwegen. Integendeel, beide voormalige partijleiders worden van tijd tot tijd op tamelijk positieve wijze ten tonele gevoerd : in de Pravda van 10 november 1983 bij de eerste verjaardag van zijn overlijden en op 15 juni van dit jaar, de dag waarop hij zeventig zou zijn geworden, in de Pravda en in andere toonaangevende Sovjetdagbladen.

Als dit alles wordt samengevoegd dan ontstaat een voor de Sovjet-Unie tot voor kort ongebruikelijk beeld. Het verleden wordt niet ontkend en is in ieder geval minder taboe dan vroeger. Voormalig partijleider heeft tijdens een gezamenlijke zitting van het CC-CPSU en de Opperste Sovjet van de USSR in december 1982 gewezen op de noodzaak van een betere evenwichtigheid toen hij stelde dat "niet alleen het goede, maar ook het slechte" in de geschiedenis van een land moet worden erkend.

Dit noemde hij een voorwaarde vooraf om afstand te kunnen nemen van alles wat strijdig is met de normen van de Sovjetsamenleving en met de idealen van het communisne. Misschien dat de rehabilitatie van - toch een stap die niet "zomaar" zal zijn genomen - tegen de achtergrond hiervan moet worden gezien. Dan past zij in een min of meer planmatig streven van de Sovjetautoriteiten om klaar te komen met het verleden, wat op zich een eerste vereiste is voor een zelfbewust optreden van welke natie dan ook. Te oordelen naar de woorden van kan een dergelijke campagne bedoeld zijn om de Sovjetsamenleving vrij te maken van systeem-frustrerende elementen en zo ten dienste staan van een pragmatischer beleid met behoud van ideologische zuiverheid.